

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
Кафедра української літератури

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

«ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ
РОМАНІСТИКИ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА»

Студента 2 курсу групи МУУ
 Освітньої програми Середня освіта.
 Українська мова і література
 Спеціальності 014.01 Середня освіта
 (Українська мова і література)
 Галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
 Ступеня вищої освіти магістра
 Салюка Максима Олександровича

Науковий керівник: кандидат філологічних наук,
 старший викладач Крупка В.П.

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
 (підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
 (підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2020 рік

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ I. Теоретичні основи дослідження романної прози.....	6
1.1. Роман як літературознавча проблема.....	6
1.2. Художні трансформації роману в сучасній українській літературі.....	11
Розділ II. Історичні романи Василя Шкляра як розвиток традиції й новаторська проєкція художнього історизму.....	16
2.1. Специфіка авторської жанрово-стильової моделі роману «Чорний Ворон».....	16
2.2. Авторська візія історичної дійсності й психологізму в романі «Маруся».....	28
Розділ III. Художні модифікації детективної прози Василя Шкляра.....	41
3.1. Детективний роман «Ключ» в аспекті дифузії жанрів.....	41
3.2. Роль заголовку в жанрово-композиційній структурі роману «Ключ».....	45
3.3. Роман «Елементал» як синтез детективу та бойовика.....	50
3.4. Загадковість як домінанта детективної прози.....	57
Висновки.....	67
Список використаних джерел.....	72

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному українському літературно-художньому просторі і часі творча постать Василя Шкляра надзвичайно виразна, привертає до себе увагу чисельної читацької аудиторії та критиків. Його твори «Шовкова нитка», «Перший сніг», «Живиця», «Черешня в житі», «Шовковий дощик», «Під ключем журавлиним», «Тінь сови», «Ностальгія», «Ключ», «Елементал», «Кров кажана», «Чорний ворон» («Залишенець»), «Маруся», «Чорне сонце» переконливо підтверджують означену тезу.

У жанрово-стильовій палітрі творчості майстра слова яскраво вирізняється два основних вектори: історична й детективна проза. Його історичні романи («Чорний Ворон», «Маруся») не статичні або застигли в догматичній непорушності: герої, події, епізоди, прив'язані до історичної доби, демонструють авторське вміння обіграти дійсний факт таким чином, що він набуває ознак міфу, перевтілення в історичну легенду.

У детективній прозі (романи «Ключ», «Елементал», «Кров кажана») Василь Шкляр розвиває та ущільнює романну канву в такий спосіб, неначе знімає кіно, в якому наявне ще й авантюрне, психологічне, відчутні риси не лише детектива, а й екшена і трилера. При цьому його романи заряджені такими споконвічно привабливими для людської свідомості константами, як загадковість, динаміка інтриги, філософічність і містика.

Отже, актуальність теми магістерського дослідження спричинена потребою всебічного наукового вивчення жанрово-стильових особливостей романістики В. Шкляра як знакового явища сучасного літературного процесу, прикметною важливістю проблематики та образної системи.

Мета магістерського дослідження – висвітлити художню парадигму жанрово-стильових модифікацій романної прози Василя Шкляра, окресливши найяскравіші аспекти означених поетикальних параметрів. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання низки **завдань**, а саме:

- охарактеризувати ознаки роману як жанру;

- простежити художні трансформації роману в сучасній українській літературі;
- проаналізувати історичні романи в аспекті розвитку традиції й новаторської проєкції художнього історизму;
- з'ясувати специфіку авторської жанрово-стильової моделі роману «Чорний Ворон» й авторську візію історичної дійсності й психологізму в романі «Маруся»;
- висвітлити жанрові модифікації детективної прози;
- дослідити проблеми жанрової дифузії (роман «Ключ») і синтезу жанрів детективу і бойовика (роман «Елементал»).

Об'єктом дослідження є романістика Василя Шкляра, зокрема історичні романи «Чорний Ворон» і «Маруся» та детективні романи «Ключ» і «Елементал».

Предмет дослідження – дослідження жанрово-стильової природи історичних та детективних романів Василя Шкляра, які стали яскравими явищами в літературному процесі кінця ХХ століття.

Теоретико-методологічну базу магістерської роботи становлять праці Є. Барана, М. Бахтіна, Н. Бернадської, Т. Бовсунівської, Т.Гундорової, В.Даниленка, Н. Зборовської, Т. Кислої, А.Кривопишиної, Ю. Лотмана, Г. Насмінчук, Я. Поліщука, С.Філоненко, І.Франка та ін.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розв'язання визначених завдань використано біографічний, системний, культурно-історичний, порівняльно-історичний та інтертекстуальний **методи** аналізу.

Наукова новизна магістерської роботи. У магістерській роботі з'ясовано особливості художнього моделювання історичного минулого у романах «Чорний Ворон» та «Маруся», визначено домінанти художнього історизму творів у ключі традицій та новаторства. Окреслено елементи детектива та пригодницького роману, вираженого в напруженому сюжеті; елементи містичного роману в загадках, які постають перед головним героєм, символічних числах і знаках («Ключ»); елементи детективу, трилеру й

еротичного роману в зображенні автором любовних сцен з їх поетизацією («Елементал»).

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані в літературознавчих студіях для відтворення повноти й структурної цілісності літературного процесу другої половини ХХ століття.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть використовуватися у вивченні української літератури у вищій та середній школі, під час укладання спецкурсів із сучасної літератури, написанні дипломних, магістерських, курсових робіт.

Апробація результатів магістерської роботи. Результати магістерського дослідження обговорено і схвалено на засіданні кафедри української літератури факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха.

Публікації. Основні положення й висновки магістерської роботи викладено у публікації: «Концепція української самоідентичності в історичній романістиці Василя Шкляра» («Літературознавчі студії», Вінниця, 2020).

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 79 сторінок, із них 70 сторінок основного тексту. Загальна кількість джерел, що подаються у списку використаних джерел, становить 82 позиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баран Є. Навздогін дев'яностим...: Проза бібліофіла. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2006. 192 с.
2. Баран Є. «Чорний Ворон» Василя Шкляра: між національним міфом і політичною кон'юктурою (Про роман Василя Шкляра «Чорний Ворон»). URL: www.siver.com.ua/forum/62-539-1.
3. Бахтин М. Епос и роман. Санкт-Петербург : Азбука, 2000. 304 с.
4. Бернадська Н. Сучасний роман як жанр масової. Філологічні семінари. 2011. Вип. 14. С. 52–58. 5
5. Білаш І. Троє суботніх чоловіків з ключем // Книжник. 2002. № 1. С.5.
6. Бовсунівська Т. Жанрові модифікації сучасного роману. Харків : Діса плюс, 2015. 368 с.
7. Бовсунівська Т. Теорія літературних жанрів Жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману : Підручник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. 519 с.
8. Галич О. Теорія літератури: Підручник. Київ : Либідь, 2006. 488 с.
9. Голобородько Я. Елізіум. Інкорпорація стратогом. Харків : Фоліо, 2009. 187 с. (Сафарі).
10. Голобородько Я. Енігматика. Гостросюжетність. Інфернальність [Текст] // Українська мова та література. 2010. Число 13. С. 16–19.
11. Грифцов Б. Теория романа. Москва : ГАХН, 1927. 151 с. 18
12. Гуляк Т. Концепція детективного жанру в українській і російській літературі ХХ століття. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Сер. : Філологічні науки. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2013. № 28. С. 35–39.
13. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн. Київ : Критика, 2005. 264 с.

14. Гусев В. Масова література в сучасній соціокультурній ситуації. Серія: Гуманітарні науки 2018, №2(53). С. 4-9.
15. Даниленко В. Г. Лісоруб у пустелі: Письменник і літературний процес. Київ : Академвидав, 2008. 352 с.
16. Дудніков М. Основні літературознавчі концепції жанру «роман» у контексті генези. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2012. Вип. 8. С. 169–188.
17. Зборовська Н. Сучасна масова література в Україні як загальнокультурна проблема // Слово і Час. 2007. № 6. С. 3–8.
18. Зборовська Н. Українська література в умовах масової культури // Дивослово. – 2008. – № 4. – С. 47–50.
19. Зборовська Н. Феміністичні роздуми. На карнавалі мертвих поцілунків. Львів : Літопис, 1999. 336 с.
20. Зверев А. Что такое «массовая литература»? // Лики массовой литературы США. Москва : Наука, 1991. С. 3–36.
21. Зенкин С. Н. Введение в литературоведение: Теория литературы : [учебное пособие]. Москва : РГГУ, 2000. 81 с.
22. Зенкин С. Н. Массовая культура – материал для художественного творчества: к проблеме текста в тексте [Електронний ресурс] // Популярная литература : Опыт культурного мифотворчества в Америке и в России [под ред. Т. Д. Венедиктовой]. Москва : МГУ, 2003. Режим доступа: <http://ivgi.rsuh.ru/article.html?id =73403>.
23. Зеров М. Українське письменство ХІХ ст. Від Куліша до Винниченка : (нариси з новітнього українського письменства) : статті. Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 2007. 568 с. (Cogito: навчальна класика).
24. Квасній О. Приваблива невизначеність жанру // Книжник. 2001. № 14. С.1, 4.

25. Кисла Т. Жанрова семантика фемінних романів у художній системі українського постмодернізму : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література». Київ, 2008. 19 с.
26. Кицак Л. Український детектив : критерії художньої якості та смаки читачів. Сучасні літературознавчі студії. 2012. Вип. 9. С. 234–244.
27. Кісь Р. Глобальне – національне – локальне (соціальна антропологія культурного простору). Львів : Літопис, 2005. 300 с.
28. Козачек О. Детективний жанр : порівняльний аспект (на матеріалі британської, американської, української та російської культурних традицій). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. 2017. Вип. 29(2). С. 103–106.
29. Колошук Н. Г. Література факту на протигагу масовій культурі // Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. ; [відп. ред. В.А. Зарва]. Ніжин : ТОВ «Вид-во «Аспект-Поліграф», 2007. Вип. XII : «Лінгвістика і літературознавство». С. 182–190.
30. Колошук Н. Г. Табірна проза в парадигмі постмодерну: Монографія. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. 500 с.
31. Кондратюк М. Особливості поетики художнього часу в романах зв'язку часів. Наукові записки. Серія : Філологічні науки (літературознавство). Кіровоград : РВЦ ІЦ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2003. Вип. 50. С.136–142.
32. Кондратюк М. Український роман зв'язку часів: проблеми поетики: дис. ...канд. філол. наук: 10.01.01. Кіровоград, 2007. 199 с.
33. Копистянська Н. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства : монографія. Львів : ПАІС, 2005. 368 с.
34. Король Л. Історичний роман як жанровий різновид: теоретичний аспект. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Сер.: Філологічні науки. 2013. Вип. 4.11. С. 102–107.

35. Крезуб А. Нарис історії українсько-польської війни 1918–1919; друге вид. Нью-Йорк: Видавництво «Око», 1966. 180 с.
36. Кржижановский С. Поэтика заглавий // Никитские субботники. Москва, 1931. С. 3.
37. Кривопишина А. Масова та елітарна література: природа художності в українському романі початку ХХІ століття. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. код спеціальності – 10.01.06 – Теорія літератури. Київ, 2018. 219с.
38. Кривопишина А. Часопросторові (хронотипні) характеристики сюжетів романів Василя Шкляра "Ключ" та "Елементал" // Вісник Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького. Черкаси, 2007. Вип. 118. С. 74-76. (Філологічні науки).
39. Кухаренко В.А. Интерпретация текста. Ленинград : Просвещение, 1979. 327 с.
40. Лапушкіна Н. Заперечні форми роману як жанрові новотвори в сучасній українській прозі. Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології. 2015. Вип. 1. С. 268–273.
41. Левченко О. Г. Масова свідомість і художня культура. Динаміка взаємодії у тексті радянської культури (за матеріалами театру і кіно) : дис... канд. філос. наук : спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури»; Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. Київ, 2003. 20 с.
42. Левченко О. Г. Текст культури в пошуках автора: Масова свідомість і художня культура у тексті радянської культури (за матеріалами театру і кіно). – Київ : ДЦТМ ім. Леся Курбаса, 2006. 288 с.
43. Літературний компас. Ярослав Голобородько про Василя Шкляра. URL: <http://blog.lib.kherson.ua/goloborodko-pro-vasilya-shklyara.htm>.
44. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Т. 1. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 624 с. (Енциклопедія ерудита)

45. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Авт.–уклад. Ю.І. Ковалів. Т. 2. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 608 с. (Енциклопедія ерудита)
46. Літературознавчий словник-довідник. Р. Т. Громяк, Ю. І. Ковалів [та ін.]. Київ : Академія, 1997. 752 с.
47. Лотман Ю. М. Массовая литература как историко-культурная проблема // Лотман Ю.М. Избранные статьи. В 3 тт. Т. 3. Таллинн : Александра, 1993. С. 380–389.
48. Лотман Ю. М. О содержании и структуре понятия «художественная литература» // Лотман Ю. М. О русской литературе. Санкт-Петербург : Искусство-СПб, 1997. С.774–788.
49. Луцій С. Романістика української діаспори другої половини ХХ століття: проблеми, жанрово-стильові парадигми. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Історичні науки. 2015. Вип. 23. С. 209–213.
50. Малявин Д.В., Королева Т. М., Горшкова К.А. Способы выражения модальных отношений в английском и украинских языках. Одесса, 1986. С.63–70.
51. Мельнікова Ю. Генеза історичного роману в українському літературознавстві як однієї із модифікацій жанру. Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство : Міжвуз. зб. наук. ст. 2010. Вип. ХХІІІ, ч. 2. С. 55–66.
52. Мойсієнко А.К. Слово в апперцепційній системі поетичного тексту: декодування Шевченкового вірша: Автореф. дис... докт. філолог. наук : 10.02.01/НАН України. Київ, 1997. 32 с.
53. Насмінчук Г. «Свій–Чужий» в романі «Чорний Ворон» В. Шкляра. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2015. Вип. 38. С. 43–48.

54. Насмінчук Г. Художній світ роману «Маруся» Василя Шкляра. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. Вип. 40. 2015. С. 33–36.
55. Олефір В. Жанрова палітра українського роману 20–30-х років ХХ століття. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство, мовознавство, фольклористика. 2010. Вип. 21. С. 21–24.
56. Пастух Б. Назад у Гетто?: [про роман «Чорний Ворон»]. Літературна Україна. 2010. 25 березня (№11). С. 1.
57. Познякова Н.А. Ключевые слова в художественной речи О.Гончара и Ю.Бондарева (на материале Романов «Циклон « и «Берег»). Русский язык : взаимодействие с украинским // Методика преподавания в условиях билингвизма. Киев : УМКВО, 1989. С.90–95.
58. Поліщук Я. Реорієнтація в сучасній українській літературі. Синопис: текст, контекст, медіа. 2015. № 3. [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2015_3_11.
59. Пухонська О. До витоків національної травми або «білі плями» «темної пам'яті» у романі Василя Шкляра «Залишенець. Чорний Ворон». Синопис: текст, контекст, медіа. 2016. № 3 (15). С. 203–205.
60. Романенко О. «Чорний ворон» Василя Шкляра: між високою та масовою літературою. Наукові праці. Наук.-метод. журнал. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2010. Вип. 128: Філологія. Літературознавство. Т. 141. С. 85–89.
61. Сереченко Е. В. Мифологическое клише в фильмах про Джеймса Бонда [Електронний ресурс] // Миф.ру. 2001. Режим доступу: http://mith.ru/alb/lib/stud_bond.htm.
62. Словник української мови: В 11т. / Під ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973. С.192-193.

63. Смолянчук Н.В. Історичний роман у межах типології романного жанру // Вісник Запорізького національного університету : збірник наукових праць. Запоріжжя, 2010. № 2. С. 295–301. (Філологічні науки).

64. Старовойт Л. Художнє відображення українського національно-визвольного руху у романі В. Шкляра «Чорний Ворон». Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського: зб.наук. пр. Філологічні науки [ред.: В.Д. Будак, Г.В. Грищенко, М.І.Майстренко]. Миколаїв: МДУ, 2010. Вип. 6. С. 91–96.

65. Стадніченко О. Роман Василя Шкляра «Чорний ворон»: історична та художня правда. Вісник Запорізького національного університету. № 2. 2010. С. 307–312.

66. Тарасенко К., Шадріна Т. Модифікації романного жанру в літературі постмодернізму. Держава та регіони. Сер. : Гуманітарні науки. 2013. № 1. С. 16–25.

67. Фесенко В. «Залишенець. Чорний Ворон»: до проблеми героїчної поступи. Сучасні літературознавчі студії. Топос тварини як антропологічне дзеркало. Київ. 2011. Вип. 8. С. 287–295.

68. Філоненко С. Масова література в Україні: дискурс/гендер /жанр : монографія. Донецьк : ЛАНДОН–XXI, 2011. 432 с.

69. Франко І. Роман – пануючий рід літератури в нашій часі. Зібрання творів у 50-и томах. Київ : Наукова думка, 1981 р., Т. 30. С. 314–320.

70. Шевченко Л.Л. Що за однослівним заголовком? // Культура слова. 989. № 36. С.29–32.

71. Шевченко Т. Холодний Яр. Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 12 т. / Редкол.: М.Г. Жулинський (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 2001–2014. Т. 1: Поезія 1837–1847. 2001. С. 355–357.

72. Шкловский В. Повести о прозе. Размышления и разборы. Избранное: в 2-х томах. Том 1. Москва : Художественная литература, 1983. 336 с.

73. Шкляр В. Елементал : [роман]. Львів : Кальварія, 2007. 200 с.

74. Шкляр В. Чорний Ворон. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. 384 с.
75. Шкляр В. Ключ: Роман. Львів : Кальварія, 2001. 208 с.
76. Шкляр В. Ключ. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2012. 256 с.
77. Шкляр В. Маруся : роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 320 с.
78. Шкляр В. Мій Чорний Ворон – це білий янгол волі. URL: <http://www.vox.com.ua/data/osnovy/2010/02/08/vasyl-shklyr-mii-chorniyvoron-tse-bilyi-yangol-voli.html>.
79. Шкляр В. Нікуб (Кров кажана) [Текст]. Київ : Ярославів Вал, 2010. 253 с.
80. Шкляр В. «Одна газета назвала мій роман антивалуєвським циркуляром» // Книжник. 2001. № 2. С.8.
81. Що таке український бестселер? // Слово і Час. 2003. № 2. С. 41–44.
82. Superhero [Electronic Resource] // Wikipedia. Mode of access : <http://en.wikipedia.org/wiki/Superhero>.